

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 22

Засновано у 2015 році

Рівне – 2025

УДК 37 : 005.591.61 -66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні: зб. наук. пр. Вип.22. / М-во освіти і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.: О. Б. Петренко, К. М. Павелків, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2025. 364 с.

До збірника увійшли наукові праці з теорії і методики освіти та виховання. У наукових розвідках представлено різновекторність сучасних підходів до змісту, форм і технологій освітнього процесу, починаючи від дошкілля і завершуючи вищою школою.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» включений до Переліку наукових фахових видань України у категорію «Б» у галузі педагогічних наук (спеціальності – 011, 014, 015).

Фаховий збірник наукових праць РДГУ «Інноватика у вихованні» індексується міжнародною наукометричною базою даних Index Copernicus International: <https://journals.indexcopernicus.com/search/details?id=48435>

Редакційна колегія

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, проректор з інноваційної діяльності і міжнародного співробітництва Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Павелків Катерина Миколаївна**, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редколегії:

Androszczuk Irena (Андрощук І. М.), доктор габілітований, професор, професор кафедри Педагогіки праці та андрагогіки Академії педагогіки спеціальної імені Марії Гжегожевської у Варшаві (Республіка Польща);

Дичківська І. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри дошкільної педагогіки і психології та спеціальної освіти імені проф. Т. І. Поніманської Рівненського державного гуманітарного університету;

Gluchman Vasil, PhD, професор філософії та етики факультету мистецтв Пряшівського університету (Словаччина);

Грицай Н. Б., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри природничих наук з методиками навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Ковальчук О. С., доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник Національного університету харчових технологій, Українська наукова діаспора у Франції (Франція-Україна);

Кравченко О. О., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Pelek Yurii, доктор габілітований, професор, професор кафедри досліджень школи і медіа факультету педагогіки і філософії Жешувського університету (Республіка Польща);

Pobirchenko Natalia (Побірченко Н. С.), доктор габілітований, професор, професор надзвичайний на факультеті суспільних та гуманітарних наук Державного вищого навчального закладу імені Вітелона в Легніці (Республіка Польща);

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Савчук Б. П., доктор історичних наук, професор, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту ім. Б. Ступарика Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника;

Sieradzka-Baziur Bożena (Сєрадзька-Базюр Б.), доктор габілітований, професор, проректор з наукової роботи і освітніх програм, Академія «Ігнатіанум» у м. Кракові (Республіка Польща);

Сойчук Р. Л., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Sirojć Zdzisław (Сіройц Здзіслав), доктор габілітований соціальних наук в галузі педагогіка, професор, професор кафедри педагогіки Інституту педагогіки і психології Вищої школи менеджменту у Варшаві (Республіка Польща);

Баліка Л. М., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Бричок С. Б., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки початкової, інклюзивної та вищої освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Skubisz Jolanta (Скубіш Йоланта), кандидат соціальних наук в галузі педагогіки, ад'юнкт відділу педагогіки і психології Академії гуманітарно-економічної в м. Лодзь, член групи соціальної педагогіки в Комітеті педагогічних наук Польської академії наук у Варшаві (Республіка Польща);

Остапчук Н. О., кандидат педагогічних наук, доцент, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та методики викладання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко С. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інформаційних технологій та моделювання Рівненського державного гуманітарного університету;

Rebisz Slawomir, доктор освітнього менеджменту, доцент, доцент кафедри досліджень школи і медіа факультету педагогіки і філософії, Жешувський університет (Польща);

Шліхта Г. О., доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри цифрових технологій та методики навчання інформатики Рівненського державного гуманітарного університету.

Упорядники: проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С., доц. Баліка Л. М., Баляр А. А.
Науково-бібліографічне редагування: наукова бібліотека РДГУ.

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол № 12 від 30 жовтня 2025 р.).

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2025

ЗМІСТ

Пустовіт Г., Петренко О., Баліка Л. Психолого-педагогічні детермінанти формування особистісних мотивів зростаючої особистості у виховному процесі закладів позашкільної освіти	6
Вознюк О., Шурин О. Використання педагогічних технологій у процесі формування прикладної та технічної творчості майбутніх учителів технологічної освітньої галузі	20
Козак Л., Гурин А. Розвиток пізнавальних інтересів дітей старшого дошкільного віку в проєктній діяльності	30
Коляда Н., Кравченко О., Левченко Н. Підготовка майбутніх соціальних працівників до надання послуги раннього втручання	40
Козак Л., Кравченко О. Формування мовленнєвої компетентності дітей старшого дошкільного віку засобами мнемотехніки	50
Мигович І. Інтернаціоналізація вищої мистецької освіти як чинник формування полікультурної професійної ідентичності майбутніх фахівців мистецького профілю: інституційна модель	59
Rudenko N., Rudenko W. Prokrastynacja i dojrzałość osobowa młodzieży uzyskującej wykształcenie	77
Skubisz J. Dydaktyczne znaczenie regionalnego dziedzictwa wartości narodowo-etnicznych. Zarys problematyki	88
Антонюк М. Освітня діджиталізація: трансформація змісту курсу ІКТ у підготовці педагогів різних спеціальностей	102
Ваколюк А., Поліщук І. Формування позитивного ставлення до праці через практичні завдання у виховній роботі	112
Козир М., Леонтєва І. Інноваційні освітні технології у травма-інформованому підході: потенціал асоціативних карт	124
Левчук В. Сучасні підручники з фізики для закладів загальної середньої освіти України: історичний розвиток, тенденції та напрями оновлення	136
Нестерук С., Синевич Б. Виховний аспект уроку зарубіжної літератури як одна із функцій навчального процесу	148
Ostapchuk M., Moroz L. Pedagogical system of teaching natural disciplines at school	157
Петренко І. Історіографічний аналіз проблеми просторової організації освітнього середовища початкової школи в зарубіжній педагогіці XXI ст.	170
Петренко С. Професійна підготовка ІТ-фахівців в умовах університету: середовищний та аксіологічний контексти	181
Стельмашук Ж. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до виховної роботи в дитячих закладах оздоровлення та відпочинку	193
Танько А. Формування етичного складника професійної діяльності правоохоронців на гуманістичних засадах	200

Троценко В., Троценко Т., Кривенко Р., Сембрат С. Патріотичне виховання учнів закладів загальної середньої освіти засобами народних рухливих ігор	212
Fedoryshyn O., Stanislavchuk N. The development and present situation of vocational education	223
Ціпан Т. Формування у майбутніх учителів початкової школи готовності до професійної діяльності засобами навчальної дисципліни «Сімейне виховання молодших школярів»	231
Доробки молодих науковців	
Адах В., Білоус В. Цифрове освітнє середовище університету як чинник формування професійної культури і компетентностей майбутніх фахівців	241
Бондарев О., Кузнєцов О. Формування професійних і комунікативних компетентностей майбутніх педагогів у сучасному освітньому середовищі університету	253
Нгуьк Т. Humanization and commodification: philosophical perspectives on microlearning in education	268
Даньшин М., Чепурка О. Розвиток лідерських якостей майбутніх менеджерів соціальної сфери у процесі професійної підготовки	279
Наровлянська М., Лукацький Є. Методика оцінювання рівня готовності педагогів закладів позашкільної освіти до застосування інформаційно-комунікаційних технологій: розроблення, валідація та нормування	290
Пелех В. Ціннісно-сміслова саморегуляція майбутніх менеджерів освіти: теоретико-емпіричне дослідження структурних компонентів	301
Перець В. Електронні ресурси та онлайн-курси як засіб розвитку аналітичної компетентності майбутніх економістів	321
Savushchik A. Cyfrowa transformacja pracy socjalnej: sztuczna inteligencja między perspektywami rozwoju a ryzykiem etycznym	331
Shamsutdynova M.-S. The axio-motivational structure of professional self-development of future foreign language specialists	342
Рецензії	
Wright James M. Axiopedagogy: theoretical and methodological concept and practical perspectives	355

УДК 373. 3. 018 (091)

DOI: [10.35619/iiu.v1i22.698](https://doi.org/10.35619/iiu.v1i22.698)**Інна ПЕТРЕНКО**

доктор філософії, доцент кафедри теорії і методики виховання

Рівненського державного гуманітарного університету,

м. Рівне, Україна

ORCID: 0000-0003-2320-6100,

e-mail: inna.petrenko@rshu.edu.ua

ІСТОРІОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ПРОСТОРОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В ЗАРУБІЖНІЙ ПЕДАГОГІЦІ XXI ст.

Анотація. У статті здійснено історіографічний аналіз проблеми просторової організації освітнього середовища початкової школи у зарубіжній педагогіці XXI століття. Зазначено, що попри наявність значного масиву українських досліджень, відсутні узагальнення сучасних зарубіжних підходів до просторової організації освітнього процесу, що зумовлює наукову актуальність теми. Здійснено аналіз концептуальних засад трактування понять «освітній простір», «освітнє середовище» та «просторова організація освітнього середовища». Розкрито еволюцію уявлень про освітній простір від гуманістичних ідей Й. Песталоцці, М. Монтесорі, Дж. Дьюї до міждисциплінарних підходів сучасності, які поєднують педагогіку, архітектуру, психологію та інформаційні технології.

У статті узагальнено внесок провідних зарубіжних дослідників (P. Barrett, R. Nair, D. Oblinger, S. Woolner, J. Van Merriënboer, K. Fisher, B. Cleveland та ін.) у розвиток сучасних концепцій освітнього середовища. Доведено, що в зарубіжній педагогіці домінує уявлення про освітнє середовище як гнучку, інтегровану й комфортну систему, яка поєднує фізичні та віртуальні компоненти, забезпечує розвиток соціальних і творчих компетентностей здобувачів освіти. Акцентовано на педагогічній ролі простору як активного чинника навчання, що впливає на мотивацію, комунікацію, психологічний комфорт і когнітивну активність учнів початкової школи.

Підкреслено значення зарубіжного досвіду для української педагогічної науки в контексті післявоєнного відновлення освіти. Зроблено висновок, що інтеграція зарубіжних підходів сприятиме формуванню безпечного, інклюзивного, технологічно мобільного освітнього середовища, орієнтованого на розвиток особистості молодшого школяра та його соціальну стійкість.

Ключові слова: зарубіжна педагогіка, історіографічний аналіз, початкова школа, освітній простір, освітнє середовище, просторова організація освітнього середовища.

Постановка проблеми. Актуальність проблеми дослідження зумовлена сучасними трансформаційними процесами в системі освіти (цифровізація,

дистанційне навчання, переосмислення ролі школи як відкритого соціокультурного середовища). В цих умовах важливим завданням є створення такого освітнього простору та середовища, що забезпечують задоволення фізичних, фізіологічних, вікових, гендерних, психологічних, емоційних потреб зростаючої особистості. Особливої значущості це набуває на початковому етапі навчання, який має бути водночас розвивальним і максимально ефективним, безпечним й комфортним для дітей і педагогів.

У ХХІ столітті ця проблема набула особливої уваги у зарубіжній педагогічній науці: з'являється низка праць, присвячених дизайну шкільного середовища, інклюзивній архітектурі, цифровому освітньому простору і педагогіці середовища (*environmental pedagogy*). Серед значущих тенденцій виокремлюється перехід від традиційного розуміння класної кімнати як суто фізичного простору до концепції освітнього простору як багатовимірного феномену, що поєднує фізичні, віртуальні, соціальні та психологічні компоненти.

У межах історіографічного аналізу проблеми просторової організації освітнього середовища початкової школи доцільним є звернення до позицій українських і зарубіжних дослідників, які розкривають сутність базових понять та окреслюють тенденції їх інтерпретації у сучасному науковому дискурсі. Так, Т.Дороніна акцентує увагу на контамінації (від лат. *contamination* – змішування, схрещування) понять «освітній простір» та «освітнє середовище», підкреслюючи, що перше є ширшим за змістом і охоплює матеріальні, соціальні, культурологічні та інформаційні ресурси, тоді як друге – зосереджується на безпосередніх елементах, які взаємодіють у процесі навчання (Дороніна, 2013). Залучення цієї позиції в контексті нашого дослідження не має на меті уточнення чи переосмислення термінологічних дефініцій, а виконує аналітико-методологічну функцію, даючи змогу здійснити історіографічний аналіз, спрямований не на тлумачення понять, а на виявлення тенденцій еволюції поглядів на просторову організацію освітнього середовища в сучасній педагогіці. Саме розуміння відмінностей між поняттями «простір» і «середовище» допомагає коректніше інтерпретувати концептуальні підходи зарубіжних авторів ХХІ століття, зокрема під час аналізу моделей шкільного дизайну, архітектурно-педагогічних рішень та освітніх політик, що впливають на формування середовища навчання в початковій школі.

Мета статті – історіографічний аналіз праць зарубіжних учених ХХІ століття щодо просторової організації освітнього середовища початкової школи, з'ясування еволюції педагогічних ідей задля їх подальшого наукового осмислення та адаптації в українській педагогіці.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. В українській педагогічній думці на сьогодні є доволі значна кількість праць, у яких вивчається феномен освітнього простору закладів освіти (Л. Баліка (2022), О. Боровець (2022), Т. Деміракі (2019), А. Цимбалару (2016) й ін.). Проблема формування середовища закладу освіти крізь призму зарубіжного досвіду вивчають Д. Косенко (2014), І. Дичківська (2022) й ін. Спробу узагальненого аналізу

стану дослідження проблеми освітнього простору закладу освіти здійснив Д. Косенко (2020), що є важливим для сучасної історіографічної науки.

Попри значний доробок, в українській педагогічній історіографії бракує системного узагальнення сучасних підходів зарубіжних учених до просторової організації початкової школи. Це зумовлює необхідність історіографічного аналізу наукових джерел ХХІ століття з метою виявлення ключових ідей, тенденцій і можливостей їх творчої адаптації в українській педагогічній практиці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичне осмислення проблеми згідно з новітньою методологією історії педагогіки як науки передбачає, передусім, актуалізацію й уточнення основних категорій і понять, позаяк наявні визначення не завжди можуть претендувати на достатню аргументованість.

У проєкті «Innovative Learning Environments» освітнє середовище визначається як «органічний, цілісний концепт – екосистема, що включає діяльність та результати навчання» (*Innovative Learning Environments*, 2013, с. 11). Ключовими елементами освітнього середовища в межах концепції вважаються учні, педагоги, зміст та ресурси. Взаємодії між цими елементами розглядаються через поняття педагогічної та організаційної динаміки; окремо досліджуються зовнішні зв'язки (з державою, громадою, науковими та культурними інститутами, бізнесом тощо). Одним із ресурсів розглядається поняття «освітній (навчальний) простір» (*learning space*), що описується «в традиційному сенсі будівель, засобів навчання та фізичної інфраструктури», тобто як щось самоочевидне (*Innovative Learning Environments*, 2013, с. 54).

На основі глибокого аналізу наявних тлумачень понять і термінів Т. Дороніна обґрунтовує освітнє середовище як «функціональну компоненту освітнього простору» (за І. Чернецьким), що «насичує його певним змістом, комплексом засобів (що є провідниками знань), до якої входять і суб'єкти навчання. Із функціональних позицій до освітнього середовища входять просторова-матеріальна, соціально-особистісна та інформаційно-функціональна складові» (Дороніна, 2013, с. 182). За Т. Дороніною, «освітнє середовище» – це природне або штучно створене оточення учасників освітнього процесу, що включає зміст і засоби освіти, спрямовані на забезпечення продуктивної творчої діяльності особистості, її освітній розвиток, педагогічні умови, ситуації, систему взаємин між людьми, які поєднані спільною педагогічною та освітньою діяльністю. Освітньому середовищу притаманні якісні характеристики, чинники й багаторівнева структура з вертикальними взаємозв'язками між рівнями.

Поняттям «просторова організація освітнього середовища» у сучасній педагогічній теорії маркується цілеспрямоване проєктування та розміщення меблів, обладнання, навчальних зон та інших елементів у просторі класу чи школи для створення ефективних, комфортних та безпечних умов для навчання, спілкування та розвитку всіх учасників освітнього процесу. Це динамічна єдність суб'єктів освітнього процесу та їх відносин.

Вивчення просторової організації освітнього середовища розпочалося у педагогічній і філософській думці XIX–XX ст. У працях Й. Песталоцці, Ф. Фребеля, М. Монтессорі, Дж. Дьюї, С. Френе, Р. Штайнера простір школи розглядався не лише як архітектурно-фізичне середовище, а й як соціальний і психологічний контекст розвитку дитини. Саме їхні ідеї започаткували гуманістичне розуміння освітнього простору як чинника формування самостійності, ініціативності й активної участі учня у власному навчанні, розуміння школи як відкритої системи взаємодії, у якій архітектура, соціальні зв'язки та педагогічна культура формують цілісний простір розвитку особистості.

На межі XX–XXI століть спостерігається інтенсифікація досліджень, пов'язаних з дизайном освітнього середовища, де простір розглядається як чинник когнітивної активності та емоційного добробуту учнів. У цей період формується міждисциплінарний напрям, що поєднує педагогіку, архітектуру, ергономіку, психологію та інформаційні технології.

Питання організації простору класних кімнат і їх ролі в розвитку дітей вивчали Н. Sanoff, С. Pasalar, М. Hashas (2001). Автори запропонували збірку інструментів для опитування та обговорення, які заохочують адміністраторів шкіл, вчителів, учнів та батьків виявляти та аналізувати особливості просторової організації освітнього середовища.

Програма OECD (Організація економічного співробітництва та розвитку) з оцінювання освітнього середовища LEEP (Learning Environments Evaluation Programme) фокусується на ефективності освітніх просторів, відкритості середовища, гнучкості навчальних зон і ролі технологій у підтримці навчальної діяльності. Програма розглядає взаємозв'язок між фізичним середовищем та різними результатами, такими як навчання, здоров'я, соціальний розвиток та добробут. Програма також досліджує зв'язок між фізичним середовищем та іншими аспектами навчання, такими як педагогічна практика, залученість учнів та управління школою.

На основі результатів засідання групи експертів OECD/PEB К. Фішер (2005) характеризував ефективні освітні середовища в закладах освіти (Fisher, 2005). Він проаналізував ефективність шкільних навчальних середовищ, зосереджуючись на перетині педагогіки та просторового дизайну. К. Фішер доводить необхідність враховувати як кількісні, так і якісні показники під час оцінки освітніх середовищ, встановлюючи зв'язки між освітніми середовищами та навчальними результатами, демонструючи розуміння того, як фізичний простір впливає на викладання та навчання.

Аспекти предметно-просторового середовища окремих шкіл (зокрема, Вальдорфських) вивчали J. Peters, D. Esterl (2008), які узагальнили досвід 44 років практики діяльності цих шкіл. В історіографічній праці польської дослідниці S. Walasek (2015) проаналізовано замітки та статті про будівництво народних початкових шкіл у Галичині та Королівстві Польському на сторінках періодичних видань на межі XIX–XX ст. (Walasek, 2015).

У праці Р. Barrett, С. Tanner (2009) обґрунтовується теза про те, що освітнє середовище є «активним агентом навчання». Автори підкреслюють, що

архітектурно-дизайнерські рішення – колір, освітлення, мобільність меблів, організація простору для групової роботи – впливають на навчальну мотивацію, взаємодію дітей і загальний психологічний комфорт.

Однією з найвідоміших праць з проблеми аналізу освітнього середовища є емпіричне дослідження британських учених P. Barrett, Y. Zhang, J. Moffat, K. Kobbasu (2013). Автори на вибірці 34 класів у семи початкових школах Англії виявили, які елементи дизайну класних приміщень мають найпомітніший вплив на освітні результати учнів початкової школи, і зробили це на основі холі стичного багаторівневого аналізу, який охоплює просторові, фізичні та психологічні чинники. Власне, автори довели, що шкільний простір є активним агентом освіти.

Дослідники P. Nair і R. Fielding (2013) поєднали досвід архітекторів і дослідників з освітніми теоріями, пропонуючи «мову» дизайну шкільних середовищ, що відповідає викликам XXI століття. Автори розглядали школи не просто як будівлі, а як середовище, що підтримує навчання, взаємодію, гнучкість, інклюзивність і креативність.

Критичний огляд літератури з проблеми оцінки освітніх середовищ представлено у праці B. W. Cleveland, K. Fisher (2014). Автори порівнювали та критично проаналізували основні підходи, що застосовуються для оцінювання освітніх середовищ у закладах освіти з урахуванням сучасних тенденцій під час викладання та навчання. У результаті дослідження обґрунтовано переваги педагогічного підходу до оцінювання освітнього середовища порівняно з підходами, які зосереджуються виключно на його фізичних характеристиках. Такий підхід дає змогу розглядати простір не лише як матеріальну основу освітнього процесу, а як динамічний педагогічний ресурс, що безпосередньо впливає на активність, мотивацію та взаємодію учасників освітнього процесу.

Натомість, у праці P. Barrett, F. Davies, Y. Zhang, L. Barrett (2015) представлено результати масштабного дослідження, у межах якого було проведено оцінювання 153 класних приміщень у 27 школах з метою з'ясування впливу фізичних характеристик освітнього середовища на академічний прогрес 3766 учнів, які навчалися в цих класах. Це дослідження стало одним із ключових аргументів у зарубіжній педагогічній історіографії XXI століття на користь розгляду просторової організації освітнього середовища школи як активного чинника навчання, а не лише зовнішнього супровідного елементу.

Група науковців на чолі з F. Herman (2017) описала та проаналізувала, як змінювались матеріальні аспекти шкільних класів (дизайн, технологічне забезпечення, просторові практики) у Західній Європі з 1960 р. до початку XXI ст., і як ці зміни вплинули на педагогічні моделі та поведінку учасників освітнього процесу (Tondeur, Herman, DeBuck, Triquet, 2017). У статті представлено унікальне бачення освітнього простору як «живої біографії», що еволюціонує разом із суспільством, педагогікою і технологіями. Вона доповнює дослідження Barrettetal (2013) та ідеї Nair & Fielding (2013), додаючи історико-культурний вимір до проблеми проєктування та гуманізації простору освітнього середовища.

У XXI столітті проблема просторової організації освітнього середовища набуває нового змісту під впливом цифровізації освіти та ідеї «школи як відкритої освітньої екосистеми». Зарубіжні дослідники (S. Woolner, D. Oblinger, J. Van Merriënboer) наголошують на гнучкості простору, поєднанні фізичних і віртуальних компонентів, значенні комфортного освітнього середовища для формування соціальних і творчих компетентностей.

Так, Р. Woolner (2010) підкреслює, що гнучкість освітнього простору створює умови для активної взаємодії учнів, сприяє формуванню соціальних і комунікативних компетентностей, а також підвищує рівень навчальної мотивації. У праці D. Oblinger (2006) окреслено важливість інтеграції фізичних і цифрових середовищ, що дозволяє створювати мобільні, відкриті та персоналізовані освітні простори задля формування компетентностей XXI століття. Водночас, J. Van Merriënboer і P. Kirschner (2018) наголошують на потребі комплексного підходу до навчального дизайну, який поєднує цифрові технології та діяльнісні методи з метою розвитку творчих і соціальних компетентностей здобувачів освіти.

Загалом, у зарубіжній педагогіці XXI століття домінує уявлення про освітнє середовище як гнучку, інтегровану та комфортну систему, що сприяє особистісному зростанню здобувачів освіти та реалізує принципи інклюзивності, взаємодії й саморозвитку.

Важливим є те, що сучасна зарубіжна педагогіка трактує просторову організацію освітнього середовища не лише як архітектурно-дизайнерську характеристику школи, а як важливий педагогічний чинник розвитку особистості молодшого школяра. Дослідники (S. Woolner, P. Nair, D. Oblinger, E. Burke, J. Van Merriënboer) підкреслюють, що якісно організований освітній простір формує психологічний комфорт, позитивну мотивацію до навчання, здатність до співпраці, самовираження та творчого мислення. Гнучке поєднання фізичних і віртуальних компонентів середовища забезпечує варіативність навчальних сценаріїв, дозволяє дитині діяти активно, самостійно, ініціативно.

У цьому контексті просторове середовище постає як педагогічно осмислена система взаємодії людини з простором, що сприяє становленню емоційної стабільності, розвитку комунікативних навичок і соціальної компетентності учнів початкової школи. Тому створення освітнього середовища, яке водночас є естетично привабливим, безпечним і функціонально гнучким, розглядається як необхідна умова формування гармонійно розвиненої особистості молодшого школяра.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Отже, історіографія проблеми просторової організації освітнього середовища початкової школи у зарубіжній педагогіці XXI століття демонструє активне формування міждисциплінарного поля досліджень, що поєднує педагогіку, архітектурну соціологію, психологію та інформаційні технології. Сучасні зарубіжні праці зосереджуються на вивченні взаємозв'язку між фізичним, соціальним і віртуальним середовищем школи, його впливом на когнітивний, емоційний і соціальний розвиток учнів.

Зарубіжна педагогічна історіографія ХХІ століття поступово відходить від традиційного уявлення про класну кімнату як статичний простір, натомість розглядає її як гнучку екосистему, здатну адаптуватися до різних стилів навчання, індивідуальних потреб і соціокультурного контексту. Дослідники наголошують, що освітнє середовище школи має бути інклюзивним, відкритим, технологічно інтегрованим і соціально безпечним.

Аналіз праць зарубіжних педагогів свідчить, що сучасні підходи до просторової організації освітнього середовища мають високий потенціал для адаптації в українській педагогічній практиці. Ідеї гнучкого, комфортного та технологічно інтегрованого освітнього простору, запропоновані зарубіжними науковцями, відкривають нові можливості для переосмислення архітектури школи, організації навчальної взаємодії та педагогічного дизайну освітнього процесу, що вважаємо *перспективою подальших досліджень*.

Для української освіти, що нині перебуває в умовах воєнних і післявоєнних трансформацій, ці підходи особливо цінні, адже сприяють створенню безпечного, інклюзивного й психологічно комфортного середовища, здатного підтримувати мотивацію до навчання та соціальну стійкість дітей. Отож, системне осмислення і творче використання зарубіжних практик створює підґрунтя для розбудови сучасного освітнього середовища української школи, зорієнтованого на розвиток особистості, її самореалізацію та громадянську активність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Дороніна, Т. (2013). Контамінація понять «освітній простір» та «освітнє середовище» в сучасному науково-педагогічному дискурсі. *Педагогіка вищої та середньої школи*. Вип. 39. С. 177–184.

Баліка, Л. (2022). Формування освітнього простору класних кімнат Нової української школи: 7 зон і їх характеристика. *Інноватика у вихованні*: зб. наук. пр. No. 16. С.152–160.

Боровець, О. (2022). Організація освітнього простору Нової української школи: дидактичний аспект. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2022. No. 207. С. 109–113.

Деміракі, Т. (2019). Моделювання освітнього простору закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». *Школа і управління*. Вересень. No. 3–4 (82-83). С. 59–77.

Цимбалару, А. (2016). Освітній простір: сутність, структура і механізми створення. *Український педагогічний журнал*. No. 1. С. 41–50.

Косенко, Д. (2014). Предметно-просторове середовище вальдорфської школи: практика та принципи формування. *Вальдорфська педагогіка в контексті сучасних освітніх викликів. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*. Київ, Запоріжжя: Дике Поле. С. 100–114.

Дичківська, І. 2022. Розвивальне предметно-просторове середовище як інноваційний потенціал Монтессорі-освіти. *Інноватика у вихованні*: зб. наук. пр. Випуск 16. С. 48–60.

Косенко, Д. (2020). Освітній простір школи: сучасний стан дослідження, проблеми та перспективи. *Освіта майбутнього: концепції, методи, підходи : колективна монографія*. Київ: Міленіум. С. 202–215.

Innovative Learning Environments. (2013). Paris : OECD Publishing, 220 p.

Sanoff, H., Pasalar, C., Hashas, M. (2001). *School Building Assessment Methods*. Washington, DC : National Clearing house for Educational Facilities. 42 p.

Fisher, K. (2005). Research into Identifying Effective Learning Environments. *OECD/PEB Experts' Group Meeting on Evaluating quality in educational facilities*. Vol. 9. P. 159–167.

Peters, J, Esterl, D. (2008). Schulbauim Zeichen des Spirituellen Funktionalismus. *44 Jahre Schulbauim Zeichen des spirituellen Funktionalismus – Mensch+Architektur* 61/62. No.5. S. 6–11.

Walasek, S. (2015). Budownic twoszkół elementarnych (ludowych) w Galicji i Królestwie Polskim nałamach czasopis mprzełomu XIX i XX wieku. *Biuletyn Historii Wychowania*. No. 33. P. 41–56.

Tanner, C. (2009). Effects of School Design on Student Outcomes. *J Educ Adm*, No. 47 (3). P. 381–399.

Barrett, P, Zhang, Y., Moffat, J., Kobbacy, K. (2013). A Holistic, Multi-level Analysis Identifying the Impact of Classroom Design on Pupils' Learning. *Build Environ*. No. 59 (2013).P. 678–689.

Nair, P., Fielding, R. *The Language of School Design: Design Patterns for 21st Century Schools*. 3rd ed. Education Design Architects, 2013. 236 p.

Cleveland, B. W., Fisher K. (2014). The Evaluation of Physical Learning Environments: Acritical Review of the Literature. *Learning Environments Research*. Vol. 17, № 1. P. 1–28.

Barrett, P., Davies, F., Zhang, Y., Barrett, L. (2015). The Impact of Classroom Design on Pupils' Learning: Final Results of a Holistic, Multi-level Analysis. *Building and Environment*. Vol. 89. P. 118–133.

Tondeur, J., Herman, F., DeBuck M., & Triquet K. (2017). Classroom Biographies: Teaching and Learning Involving Material Landscapes (c. 1960-2015). *European Journal of Education*. No. 52(3). P. 280–294.

Woolner, P. (2010). *The Design of Learning Spaces*. London: Continuum.

Oblinger, D. (2000). The Nature and Purpose of Distance Education. [Electronic resource]. URL: http://technologysource.org/article/nature_and_purpose_of_distance_education

Van Merriënboer, J. J. G., & Kirschner, P. A. (2018). Ten Steps to Complex Learning: A Systematic Approach to Four-component Instructional Design (3rd ed.). New York: Routledge. 205 p.

REFERENCES

Doronina, T. (2013). Kontaminatsiia poniat «osvitnii prostir» ta «osvitnie seredovyshe» v suchasnomu naukovo-pedahohichnomu dyskursi [Contamination of the Concepts «Educational Space» and «Educational Environment» in Modern Scientific-pedagogical Discourse]. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly*. Vyp. 39. S. 177–184. [in Ukrainian]

Balika, L. (2022). Formuvannia osvitnoho prostoru klasnykh kimnat Novoi ukrainskoi shkoly: 7 zon i yikh kharakterystyka [Formation of the Educational Space of Classrooms in the New Ukrainian School: 7 Zones and Their Characteristics]. *Innovatyka u vykhovanni: zb. nauk. pr.* No. 16. S.152–160. [in Ukrainian]

Borovets, O. (2022). Orhanizatsiia osvitnoho prostoru Novoi ukrainskoi shkoly: dydaktychnyi aspekt [Organization of the Educational Space of the New Ukrainian School: Didactic Aspect]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky.* 2022. No. 207. S. 109–113. [in Ukrainian]

Demiraki, T. (2019). Modeliuvannia osvitnoho prostoru zakladiv zahalnoi serednoi osvity v umovakh realizatsii kontseptsii «Nova ukrainska shkola» [Modeling the Educational Space of General Secondary Education Institutions Under the Conditions of Implementing the «New Ukrainian School» Concept]. *Shkola i upravlinnia.* Veresen. No. 3–4 (82-83). S. 59–77. [in Ukrainian]

Tsybalaru, A.(2016). Osvitnii prostir: sutnist, struktura i mekhanizmy stvorennia [Educational Space: Essence, Structure, and Mechanisms of Creation]. *Ukrainskyi pedahohichnyi zhurnal.* No. 1. S. 41–50. [in Ukrainian]

Kosenko, D. (2014). Predmetno-prostorove seredovyshe valdorfskoi shkoly: praktyka ta pryntsyipy formuvannia [Subject-spatial Environment of the Waldorf School: Practice and Principles of Formation]. *Valdorfska pedahohika v konteksti suchasnykh osvitnikh vyklykiv.* Materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. Kyiv, Zaporizhzhia: Dyke Pole. S. 100–114. [in Ukrainian]

Dychkivska, I. 2022. Rozvyvalne predmetno-prostorove seredovyshe yak innovatsiynyi potentsial Montessori-osvity [Developmental Subject-spatial Environment as an Innovative Potential of Montessori Education]. *Innovatyka u vykhovanni: zb. nauk. pr. Vypusk 16.* S. 48–60. [in Ukrainian]

Kosenko, D. (2020). Osvitnii prostir shkoly: suchasnyi stan doslidzhennia, problemy ta perspektyvy [Educational Space of the School: Current State of Research, Problems, and Prospects]. *Osvita maibutnoho: kontseptsii, metody, pidkhody : kolektyvna monohrafiia.* Kyiv: Milenium. S. 202–215. [in Ukrainian]

Innovative Learning Environments. (2013). *Paris : OECD Publishing, 220 p.*

Sanoff, H., Pasalar, C., Hashas, M. (2001). *School Building Assessment Methods.* Washington, DC : National Clearing house for Educational Facilities. 42 p.

Fisher, K. (2005). Research into Identifying Effective Learning Environments. *OECD/PEB Experts' Group Meeting on Evaluating quality in educational facilities.* Vol. 9. P. 159–167.

Peters, J, Esterl, D. (2008). Schulbauim Zeichen des Spirituellen Funktionalismus. *44 Jahre Schulbauim Zeichen des spirituellen Funktionalismus – Mensch+Architektur 61/62. No.5.* S. 6–11. [in German]

Walasek, S. (2015). Budownic twoszkół elementarnych (ludowych) w Galicji i Królestwie Polskim nałamach czasopis mprzełomu XIX i XX wieku. *Biuletyn Historii Wychowania.* No. 33. P. 41–56. [in Polish]

Tanner, C. (2009). Effects of School Design on Student Outcomes. *J Educ Adm,* No. 47 (3). P. 381–399.

Barrett, P., Zhang, Y., Moffat, J., Kobbacy, K. (2013). A Holistic, Multi-level Analysis Identifying the Impact of Classroom Design on Pupils' Learning. *Build Environ.* No. 59 (2013).P. 678–689.

Nair, P., Fielding, R. *The Language of School Design: Design Patterns for 21st Century Schools*. 3rd ed. Education Design Architects, 2013. 236 p.

Cleveland, B. W., Fisher K. (2014). The Evaluation of Physical Learning Environments: Acritical Review of the Literature. *Learning Environments Research*. Vol. 17, № 1. P. 1–28.

Barrett, P., Davies, F., Zhang, Y., Barrett, L. (2015). The Impact of Classroom Design on Pupils' Learning: Final Results of a Holistic, Multi-level Analysis. *Building and Environment*. Vol. 89. P. 118–133.

Tondeur, J., Herman, F., De Buck M., & Triquet K. (2017). Classroom Biographies: Teaching and Learning Involving Material Landscapes (c. 1960-2015). *European Journal of Education*. No. 52(3). P. 280–294.

Woolner, P. (2010). *The Design of Learning Spaces*. London: Continuum.

Oblinger, D. (2000). The Nature and Purpose of Distance Education. [Electronic resource]. URL: http://technologysource.org/article/nature_and_purpose_of_distance_education

Van Merriënboer, J. J. G., & Kirschner, P. A. (2018). Ten Steps to Complex Learning: A Systematic Approach to Four-component Instructional Design (3rd ed.). New York: Routledge. 205 p.

HISTORIOGRAPHICAL ANALYSIS OF THE PROBLEM OF SPATIAL ORGANIZATION OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF PRIMARY SCHOOL IN FOREIGN PEDAGOGY OF THE 21st CENTURY

Inna PETRENKO

Doctor of Philosophy,

Associate Professor at the Theory and Methods of Education Department of
Rivne State University for the Humanities,

Rivne, Ukraine

ORCID: 0000-0003-2320-6100

e-mail: inna.petrenko@rshu.edu.ua

Abstract. The article conducts a historiographical analysis of the problem of spatial organization of the primary school educational environment in foreign pedagogy of the 21st century. It is noted that despite the existence of a significant array of Ukrainian studies, there are no generalizations of modern foreign approaches to the spatial organization of the educational process, which determines the scientific relevance of the topic. An analysis of the conceptual foundations for interpreting the concepts of «educational space», «educational environment», and «spatial organization of the educational environment» has been carried out. The evolution of ideas about educational space is revealed, from the humanistic ideas of J. Pestalozzi, M. Montessori, J. Dewey to interdisciplinary approaches of the present, which combine pedagogy, architecture, psychology, and information technologies.

The article summarizes the contribution of leading foreign researchers (P. Barrett, R. Nair, D. Oblinger, S. Woolner, J. Van Merriënboer, K. Fisher, B. Cleveland, and others) to the development of modern concepts of the educational environment. It is proven that in foreign pedagogy, the dominant view is of the educational environment as a flexible, integrated, and comfortable system that combines physical and virtual components, ensuring the development of social and creative competencies of learners. Emphasis is placed on the pedagogical role of space as an active factor in learning, which influences motivation, communication, psychological comfort, and cognitive activity of primary school pupils. The significance of foreign experience for Ukrainian pedagogical science in the context of post-war education recovery is emphasized. It is concluded that the integration of foreign approaches will contribute to the formation of a safe, inclusive, technologically mobile educational environment oriented towards the development of the younger schoolchild's personality and their social resilience.

Keywords: foreign pedagogy, historiographical analysis, primary school, educational space, educational environment, spatial organization of the educational environment.

Стаття надійшла до редакції 11.09.2025 р.

Стаття прийнята до друку після рецензування 25.09.2025 р.

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ
Збірник наукових праць

Випуск 22

Упорядники:
проф. Петренко О. Б., доц. Ціпан Т. С.,
доц. Баліка Л. М., Бабяр А. А.

Підписано до друку 30.10.2025 р.
Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 23,9. Замовлення №426/2. Наклад 300

I – 66 **Інноватика у вихованні:** зб. наук. пр. Вип. 22. / М-во освіти
і науки України, Рівнен. держ. гуманіт.ун-т; упоряд.:О. Б. Петренко; ред. кол.:
О. Б. Петренко, К. М. Павелків, Т. С. Ціпан та ін. Рівне: РДГУ, 2025. 364 с.

УДК 37: 005.591.6

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2025

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих медіа:
Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення
№183 від 25.01.2024 року
Ідентифікатор медіа: R30-02515

Суб'єкти у сфері друкованих медіа:
Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Степана Бандери, 12, м. Рівне, 33014, Україна;
тел.: (0362) 62-03-56
email: rectorat@rshu.edu.ua

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ВРМ-ПОЛІГРАФ
вул. Фабрична, 8 (р-н Льонокомбінату), м. Рівне, 33017, Україна;
тел.: 0800 - 33 - 51 - 57
email: 642134@ukr.net